

Miljøministeriet
Naturstyrelsen

Natura 2000-plan 2010-2015

Harrild Hede, Ulvemosen og heder i Nørlund Plantage

Natura 2000-område nr. 75
Habitatområde H64

Kolofon

Titel:

Natura 2000-plan 2010-2015. Harrild Hede, Ulvemosen og heder i Nørlund Plantage
Natura 2000-område nr. 75
Habitatområde H64

Emneord:

Habitatdirektivet, Miljømålsloven, målsætninger, indsatsprogram, Natura 2000-planer, hede, højmose, fattigkær, indlandsklit, odder

Udgiver:

Miljøministeriet, Naturstyrelsen

Ansvarlig institution:

Naturstyrelsen Vestjylland
Holstebrovej 31
6950 Ringkøbing
www.naturstyrelsen.dk

Copyright:

Naturstyrelsen, Miljøministeriet

Sprog:

Dansk

År:

2011

ISBE nr.

978-87-7091-213-6

ISBN nr.

978-87-7091-214-3

Dato:

1. december 2011

Forsidefoto: Harrild Hede

Fotograf: Peter Bundgaard Jensen

Resume:

Natura 2000-plan for Harrild Hede, Ulvemosen og heder i Nørlund Plantage (nr. 75). Natura 2000-planen skal sikre gunstig bevaringsstatus for områdets udpegede arter og naturtyper. Området og truslerne mod de udpegede naturtyper og arter beskrives, og der fastlægges målsætninger og indsatser for naturtyperne og arterne. Der foretages en strategisk miljøvurdering af planen.

Må citeres med kildeangivelse

Indhold

Forord	4
Natura 2000-planlægning	5
<i>Natura 2000-planen er bindende for myndighederne</i>	5
Områdebeskrivelse	6
Trusler mod områdets naturværdier	9
Igangværende pleje og genopretning	12
Tilstand og bevaringsstatus/prognose	12
<i>Vurdering af tilstand</i>	13
<i>Vurdering af bevaringsstatus/prognose</i>	16
Målsætning	17
<i>Overordnet målsætning for Natura 2000-området</i>	18
<i>Konkrete målsætninger for naturtyper og arter</i>	19
<i>Modstridende interesser</i>	20
Indsatsprogram	20
<i>Generelle retningslinjer</i>	21
<i>Konkrete retningslinjer</i>	21
<i>Forslag til virkemidler</i>	22
Sammenhæng og synergi med vandplan	22
Strategisk miljøvurdering	22
Bilag 1. Kort over Natura 2000-områdets placering og afgrænsning	23
Bilag 2. Opsummering af Natura 2000-planen og mulige virkemidler	24
Bilag 3. Væsentlige naturforvaltningsmæssige opgaver	25
Bilag 4. Miljørapport for Natura 2000-planen	28

Foto: Claus Bjørn Larsen

Danmarks VIP-natur får egen bodyguard

Hvad har Skagens Gren, Silkeborgskovene og det Sydfynske Øhav til fælles? Eller klokkefrøen, fiskeørnen og gråsælen? De er alle en del af Danmarks særligt værdifulde natur, som vi er forpligtet til at passe godt på. Det samme gælder strandengen, højmosen og boblerevet. Natura 2000-områderne er et netværk af naturområder i EU, der indeholder særligt værdifuld natur set i et europæisk perspektiv. Natura 2000 skal sørge for, at alle 27 EU-lande drager omsorg for egne truede dyr, planter og natur.

Danmark har i alt 246 Natura 2000-områder. Hvert område får nu sin helt egen naturplan, der skal fungere som bodyguard. Det er i alt for mange år gået tilbage for naturens mangfoldighed. Nu skal planerne sørge for, at staten, kommuner og lodsejere drager omsorg for de naturtyper og plante- og dyrearter, der er truede sårbare eller sjældne i EU.

Ny natur på vej

Naturplanerne er den hidtil største naturindsats, der nogensinde er sat i værk i Danmark. Budgettet er ca. 1,8 mia. kroner og vil i stor udstrækning blive finansieret af EU's landdistriktsmidler. Den planlagte indsats dækker ca. 1.600 km², hvoraf de 40 km² er ny natur.

Der er planlagt hundredvis af nye vandhuller, som vil sikre levesteder for padder som klokkefrøen og vandsalamanderen. 200 km² løvskov skal beskyttes mod rydning, og flere hule, gamle og døde træer vil give levesteder for svampe, flagermus og insekter. Fiskeri på havet skal reguleres, så de unikke danske boblerev sikres mod at blive ødelagt af fiskeredskeer, og danske højmoser skal igen have mulighed for at få det bedre. Lige nu er de truet af udtørring og tilgroning. Med naturplanerne skal der ryddes krat og buske og gives bedre og mere naturlige vandforhold.

Tilbagegangen stoppes

Som ny miljøminister er jeg glad for, at vi nu har en plan for at stoppe naturens tilbagegang i Natura 2000-områderne. Der må ikke ske yderligere skade på naturen. Planerne har været for længe undervejs under VK-regeringen. Natura 2000-områderne blev udpeget i årene 1998-2004, og tilbagegangen skulle være standset allerede sidste år.

Danmarks nye SRSF-regering vil føre en mere aktiv og fremsynet naturpolitik. De 246 Natura-områder har nu hver en bodyguard, mens regeringen laver en plan for hele Danmark. Naturplan Danmark skal sætte ambitiøse mål – ikke blot for den natur som findes i Natura 2000-områderne, men for hele den danske natur.

Lad os så komme i gang !

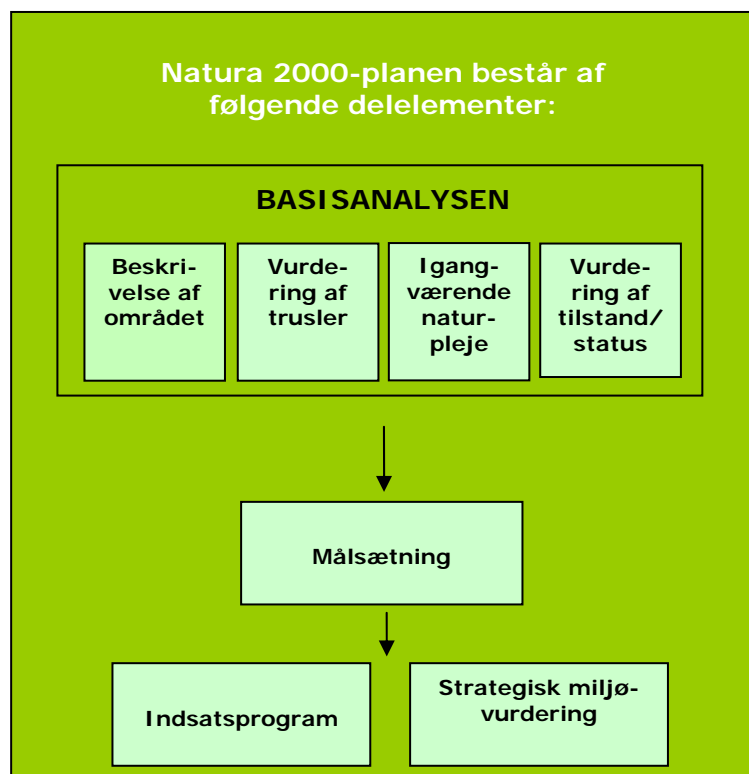
Med venlig hilsen
miljøminister Ida Auken

Natura 2000-planlægning

EU's Natura 2000-direktiver (Fuglebeskyttelses- og Habitatdirektiverne) forpligter Danmark til at gøre den nødvendige indsats for at sikre eller genoprette en række sjældne, truede eller karakteristiske naturtyper og arter. Gennem en målrettet indsats i de udpegede Natura 2000-områder bidrager Danmark til at sikre den europæiske natur og dens mangfoldighed.

Med henblik på at prioritere den nødvendige indsats udarbejder Naturstyrelsen en Natura 2000-plan, der dækker hvert af de udpegede beskyttelsesområder. Natura 2000-planen er en sammenfattende plan, som både indeholder Natura 2000-skovplan for de skovbevoksede fredskovpligtige arealer og Natura 2000-plan for øvrige områder samt arter.

Planen omfatter "udpegningsgrundlaget", dvs. de naturtyper og arter, som området er udpeget for. Natura 2000-planens indhold er vist i figur 1.

Figur 1. Opbygning af en Natura 2000-plan.

Natura 2000-planen er bindende for myndighederne

Natura 2000-planen er bindende, således at alle myndigheder i deres arealdrift, naturforvaltning eller ved udøvelse af deres beføjelser i

Miljøministeriet, Naturstyrelsen

Natura 2000 plan

henhold til lovgivningen i øvrigt skal lægge Natura 2000-planen til grund. Planen er vedtaget i 2011, hvorefter kommunalbestyrelserne og Naturstyrelsen udarbejder bindende handleplaner, som skal sikre gennemførelsen af Natura 2000-planen. Direkte statslig opfølgning i form af bekendtgørelser o.l. sker dog på grundlag af Natura 2000-planen. Offentlige lodsejere kan vælge at gennemføre Natura 2000-planen direkte i deres drifts- og plejeplaner.

Natura 2000-planen tilsidesætter ikke øvrig lovgivning, og den indsats, som iværksættes for at sikre planens gennemførelse, skal have de fornødne tilladelser, dispensationer m.v. på grundlag af konsekvensvurderinger mm. Der er ikke gennemført en konsekvensvurdering i henhold til habitatdirektivets artikel 6.3 af de enkelte planer, idet der ikke i planen er taget konkret stilling forvaltningsindsatsens præcise lokalisering eller valgt forvaltningsmetoder. Der er dog i Natura 2000-planen taget stilling til afvejning mellem modsatrettede naturinteresser i de tilfælde hvor sådanne allerede på nuværende tidspunkt i planlægningen kan forudses, og hvor en sådan afvejning er forbundet med og nødvendig for forvaltningen af området. Evt. konkrete konsekvenser af denne afvejning vil blive afklaret i forbindelse med gennemførelsen af planen og valg af virkemidler.

Natura 2000-planens målsætninger er bindende og skal desuden anvendes ved konsekvensvurdering i forbindelse med myndighedsudøvelse, jf. Miljøministeriets bekendtgørelse nr. 408 af 1. maj 2007 (ændret ved bekendtgørelse nr. 1443 af 11. december 2007 med senere ændringer) om udpegning og administration af internationale naturbeskyttelsesområder samt beskyttelse af visse arter.

Indsatsprogrammets retningslinjer er ligeledes bindende og danner grundlag for områdets handleplan og eventuelle drifts- og plejeplaner.

Natura 2000-planen koordineres med vandplanen for hovedvandopland Ringkøbing Fjord og bliver ligesom denne revideret hvert 6. år.

Områdebeskrivelse

Natura 2000-området har et areal på 2349 ha og afgrænses som vist på bilag 1. Natura 2000-området består af Habitatområde nr. H64. På Naturstyrelsens hjemmeside [Naturstyrelsens hjemmeside](#) samt i figur 2 og bilag 2 er der angivet hvilke naturtyper og arter, der udgør udpegningsgrundlaget for dette område.

Natura 2000 plan

Udpegningsgrundlag for Habitatområde nr. 64		
Naturtyper:	Revling-indlandsklit (2320)	Tør hede (4030)
	Græs-indlandsklit (2330)	Enekrat (5130)
	Søbred med småurter (3130)	Tidvis våd eng (6410)
	Brunvandet sø (3160)	Højmose (7110)
	Vandløb (3260)	Hængesæk (7140)
	Våd hede (4010)	Tørvelavning (7150)
		Rigkær (7230)
Arter:	Bæklampret (1096)	Odder (1355)

Figur 2. Naturtyper, og arter, der udgør udpegningsgrundlaget for Natura 2000-området.

Området består af vidtstrakte hedearealer gennemskåret af vandløbene Kvindebækken, Hallundbæk og Holtum Å. I området forekommer tillige næringsfattige hedemoser og blåtopdominerede degenerede våde heder, samt plantage. I lavbundsområderne findes en række småsøer. Der forekommer flere højmoser, hvoraf Ulvemosen er den største, med dels aktive, dels nedbrudte partier.

Området ligger umiddelbart vest for isens hovedopholdslinje under sidste istid. Området omfatter både bakkeøer og smeltevandssletter. Flere steder bærer området præg af sandflugt og der er flere steder markante indlandsklitter. På Harrild Hede findes områder med noget, der måske kan tolkes som højryggede agre, der nu fremstår som tørre hedeområder. Der findes også en stor parabel-klit. Flere steder forekommer veludviklede sure overdrev.

Kvindebæk-dalen med hængesæk. I baggrunden tør hede på højere bund. Foto: Peter Bundgaard Jensen

Langs vandløbene findes *sphagnum*-hængesæk og andre sure mosearter, samt mindre arealer med overgangsrigkær. Endvidere forekommer der i området ret store arealer med tørvelavninger, dels na-

Natura 2000 plan

turlige, dels successionsstadier efter tidligere tørvegravningsaktiviteter/gamle fiskedamme. Specielt langs Kvindebækken forekommer meget fine sure moser og tørvelavninger i naturlig mosaik med hængesæk domineret af tørvemosarter. Kun et mindre areal er tydelig drænet. Langs bækken forekommer også en type hængesæk, der domineres af højere planter. Tørvelavningerne langs Kvindebækken huser store bestande af benbræk, habitatkarakteristiske tørvemosser, samt enkelte mindre almindelige tørvemosarter. I hængesæk og andre næringsfattige moser langs vandløbene forekommer store bestande af butfinnet mangeløv, der vidner om lang kontinuitet. Tørvelavninger bl.a. beliggende i Nørlund Plantage huser fine bestande af brun næbfrø.

Mellem Harrild. Veludviklet hængesæk med begyndende tilgroningsproblemer. I forgrunden gyvel, der stedvis optræder invasivt. Foto: Naturstyrelsen Vestjylland.

Opvækst og krat af vedplanter (hovedsagelig pilearter) er dominerende flere steder langs vandløbene. De to vandløb i den sydlige del af området, Kvindebæk og Holtum Å og de vandløbsnære omgivelser langs disse er levested for henholdsvis bæklampret og odder. Hallundbæk i den nordlige del af området er kraftigt tilvokset og har et kanaliseret forløb med stort set stillestående vand.

Ulvmosen ligger i den sydlige del af Nørlund Plantage i en øst-vestgående dal. Der er tydelige spor af tidligere tørvegravning i mosens randområder mod sydøst og sydvest, ligesom der er etableret et vandhul ved tørvegravning i den østlige del. På trods af disse indgreb er der en velafgrænset højmosseflade. Overgang fra laggzonen til det hvælvede moseplan ses bedst i den nordøstlige del. Højmossefladen er relativt tør og har ingen høljer. Næringskrævende arter som blåtop, der ikke naturligt hører til som en del af højmossevegetationen, forekommer flere steder og indikerer, at mosen er næringsstofbelastet.

Natura 2000 området omfatter også store nåletræsbeplantninger (især Nørlund Plantage) med mindre lysåbne partier.

Ud af de i Danmark syv forekommende arter tilhørende karsporeplantefamilien Ulvefodfamilien, forekommer de seks arter i Natura-2000 området. Således bl.a. de sjældne cypres-ulvefod og otteradet ulvefod. Endvidere findes hybridene cypres x flad ulvefod i området. Desuden forekommer den gullistede art, almindelig månerude og flere sjældne arter af pigsvampe.

Cypres-ulvefod, der er knyttet til tør hede med åbne partier og uden for megen lyngtørv, forekommer i området. Foto: Naturstyrelsen Vestjylland.

I basisanalyserne for Natura 2000-området Harrild Hede, Ulvemosen og heder i Nørlund Plantage findes der en mere detaljeret gennemgang af arterne og naturtyperne på områdets udpegningsgrundlag. Se [Naturstyrelsens hjemmeside](#)

Natura 2000-området ligger i Ikast-Brande og Herning Kommuner og indenfor vandplanområdet hovedvandopland Ringkøbing Fjord.

Trusler mod områdets naturværdier

I det følgende afsnit skal de oplyste trusler forstås som påvirkninger af naturtyper og arter, der er på udpegningsgrundlaget for Natura 2000-området. Trusler er i den forbindelse aktuelt forekommende og konkrete påvirkningsfaktorer, der enkeltvis eller i samvirkning vil kunne forhindre, at naturtyperne og arterne opnår gunstig bevaringsstatus. Det kan dog også være potentielle påvirkningsfaktorer i det omfang, at der er viden om, at påvirkningerne periodevis er fore-

Natura 2000 plan

kommet i området, men aktuelt ikke er til stede. Aktuelle påvirkninger, der f.eks. reguleres internationalt eller i anden sammenhæng, og derfor ikke er et anliggende for Natura 2000-planen, kan også fremgå, men vil ikke være en del af denne Natura 2000-plans indsatsprogram.

Arealreduktion/fragmentering er en trussel for naturtyperne hængesæk og tørvelavning. Især lavbundsarealerne, der knytter sig til dalstrøgene, er truede af fragmentering som følge af tilgroning og enkelte steder også dræning. Dette omfatter flere meget veludviklede hængesække og tørvelavninger med en høj biodiversitet og forekomst af mindre almindelige arter.

Tørvelavning med bl.a. hvid næbfrø og benbræk. Naturtypen er meget følsom overfor næringsstofbelastning. Foto: Naturstyrelsen Vestjylland.

Næringsstofbelastning med kvælstof fra luften overskrider laveste tålegrænse for alle de lysåbne naturtyper på udpegningsgrundlaget. Især er det en trussel for de tørre og de våde heder, indlandsklitterne og de næringsfattige, våde naturtyper som højmose, hængesæk, rigkær og tørvelavning. Den højeste ende af tålegrænseintervallet er overskredet for samtlige kortlagte arealer med hængesæk, tørvelavning og højmose. Tålegrænsen for sø-naturtyperne er ligeledes overskredet.

Tilgroning med græsser, der optræder invasivt, er et stort problem på de våde heder, blåtopdominerede, degenererede våde heder samt indlandsklitter og tørre heder. Det drejer sig om stedvis dominans af bølget bunke og især blåtop. På indlandsklitterne og dele af de tørre heder er tilgroning med glansbladet hæg og rødgran, samt manglende foryngelse af lyngen, et problem. Tilgroning af alle mosetyperne er et stigende problem. Opvækst af vedplanter, primært arter af pil, fortrænger de lyskrævende plantesamfund i hængesæk og rigkær langs vandløbene.

Tilgroning, i form af opvækst af vedplanter, er en trussel mod naturligt næringsfattig, Sphagnum-domineret hængesæk. Foto: Naturstyrelsen Vestjylland.

Uhensigtsmæssig hydrologi vurderes i samspil med kvælstofdepositionen at have været de væsentligste årsager til, at blåtop har udkonkurreret klokkelønnen på de tidligere arealer med våd hede, dette betyder, at de i dag fremstår i en meget dårlig naturtilstand. Et mindre areal langs Kvindebækken er afvandet, og der er en markant randeffekt på naboarealerne. Højmosen er udtørrende og med en meget lille dækningsgrad af levende *sphagnum*.

Hindring af landskabsdynamik Invasion af blåtop på indlandsklitter forringer muligheden for vindbrud. Den invasive mos-art, stjernebredribbe (*Campylopus introflexus*), er i spredning i området og udgør også en latent trussel mod etablering af vindbrud. I Vestjylland er denne art konstateret dominerende i vindbrud og potentielt forhindrende fri dynamik.

Invasive arter i form af vedplanter, er beskrevet i afsnittet under tilgroning. stjernebredribbe (*Campylopus introflexus*) ekspanderer på den tørre hede og i højmosen.

Stjerne- bredribbe (Campylopus introflexus), en invasiv trussel mod fri dynamik i vindbrud i indlandsklitter. Store Sande 2008. Foto: Karen Thingsgaard

Igangværende pleje og genopretning

Indenfor Natura 2000 område 75 findes 1 tilstandsfredning bestående af 3 fredede delområder på i alt 842 ha. Arealet er fredet for at bevare et større stykke oprindelig jysk natur, hvor kun en mindre del har været opdyrket. Fredningen har også begrundelse i arkæologiske forhold, idet der i området findes kulturspor fra ældre stenalder. Endelig blev det vurderet, at urfuglebestanden, der var til stede ved fredningens ikrafttræden, ville få et fristed, hvis området blev friholdt for beplantning, opdyrkning og bebyggelse. Området indgår i [Life Hede projektet](#), der har til formål at genoprette nogle af Danmarks store hedeområder.

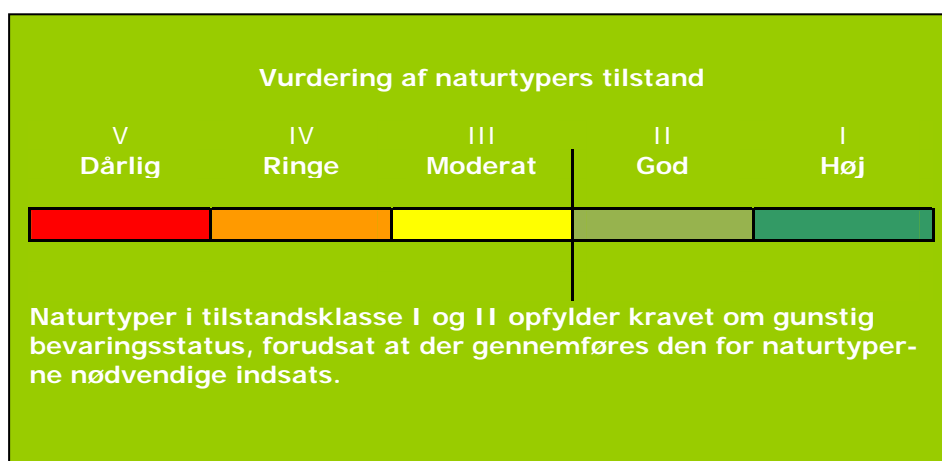
Tilstand og bevaringsstatus/prognose

For nogle naturtyper er der udviklet et system til vurdering af den enkelte naturtypes aktuelle *tilstand*, som er et udtryk for typens aktuelle naturindhold og en række andre målbare faktorer.

Bevaringsstatus for naturtyper og arter er derimod en vurdering af, hvordan deres tilstand vil være i fremtiden, såfremt der ikke sker ændringer i udnyttelsen og i de trusler, der eksisterer i dag. Der er således tale om en *prognose* for arternes og naturtypernes udviklingsretning. I de følgende afsnit er der nærmere beskrevet tilstand og bevaringsstatus/prognose for områdets naturtyper og arter.

Vurdering af tilstand

Der er foretaget en vurdering af tilstanden i 23 lysåbne naturtyper og 10 skovtyper. Naturtyperne er kortlagt i dels basisanalyserne, dels i en efterfølgende kortlægning. Desuden er tilstanden vurderet for udvalgte forekomster af 5 søtyper. Vurderingen bygger på et system, der inddeler forekomster af Habitatdirektivets naturtyper i 5 tilstandsklasser (figur 3), hvor I (høj) er bedst og V (dårlig) er værst. Som led i beregningen af tilstanden beregnes både et artsindeks, baseret på indholdet af plantearter i en cirkel med radius på 5 m og et strukturindeks, baseret på vegetationshøjden, opvækst af vedplanter, forekomst af drænggrøfter m.m. For skovnaturtyperne baseres strukturindeks bl.a. på omfang af jordbearbejdning, afvandingsforhold, forekomst af invasive arter og trækronernes lagdeling i forskellige etager.

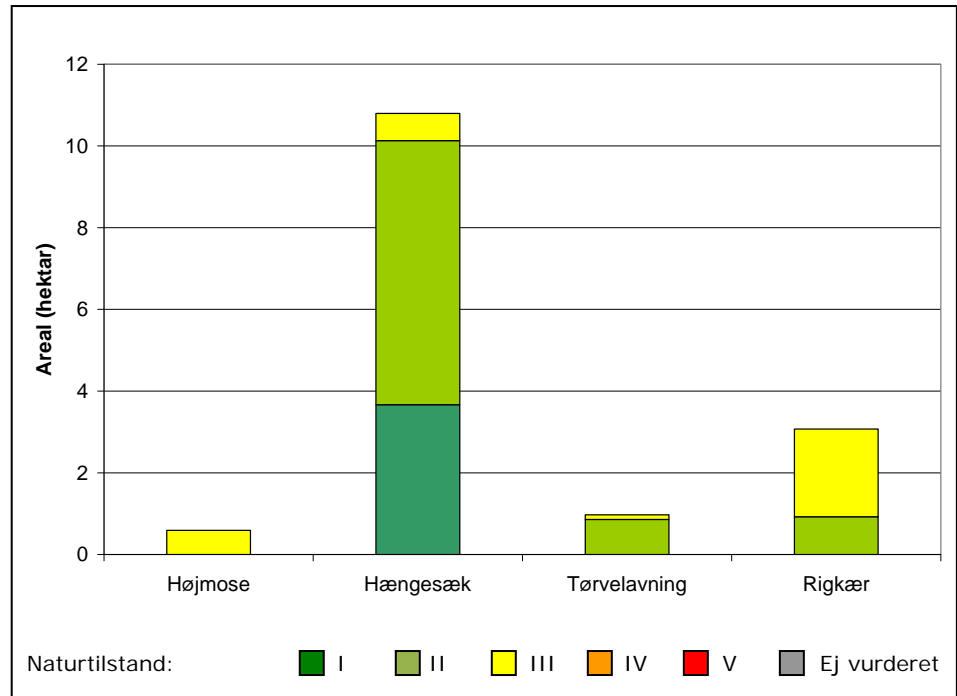

Figur 3. Tilstandsklasser for naturtyper.

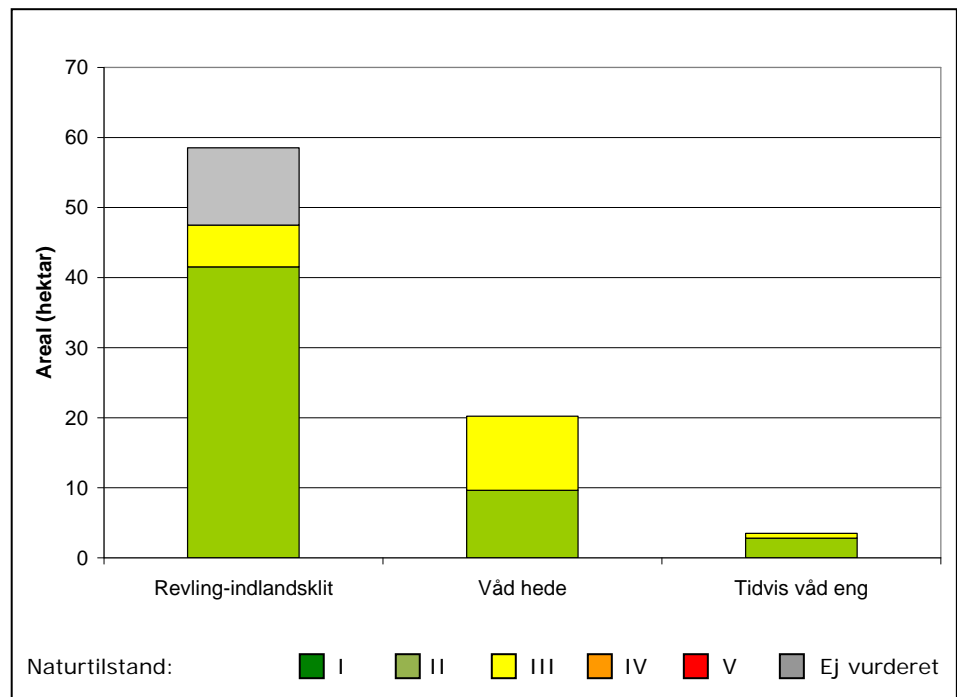
Strukturindeks og artsindeks for den enkelte naturtype vægtes sammen til naturtypens tilstandsklasse på arealet. Et højt strukturindeks kombineret med et lavt artsindeks viser, at naturarealet har forudsætninger for et højt naturindhold, men at de karakteristiske arter ikke er til stede. Et højt artsindeks kombineret med et lavt strukturindeks kan anvendes som et redskab til at lokalisere artsrige forekomster med et stort behov for pleje eller anden indsats.

I figur 4a, 4b og 4c er vist naturtilstanden for Natura 2000-områdets naturtyper. Kun en mindre del af vandhullerne er tilstandsvurderet og er derfor ikke medtaget i figuren.

Natura 2000 plan

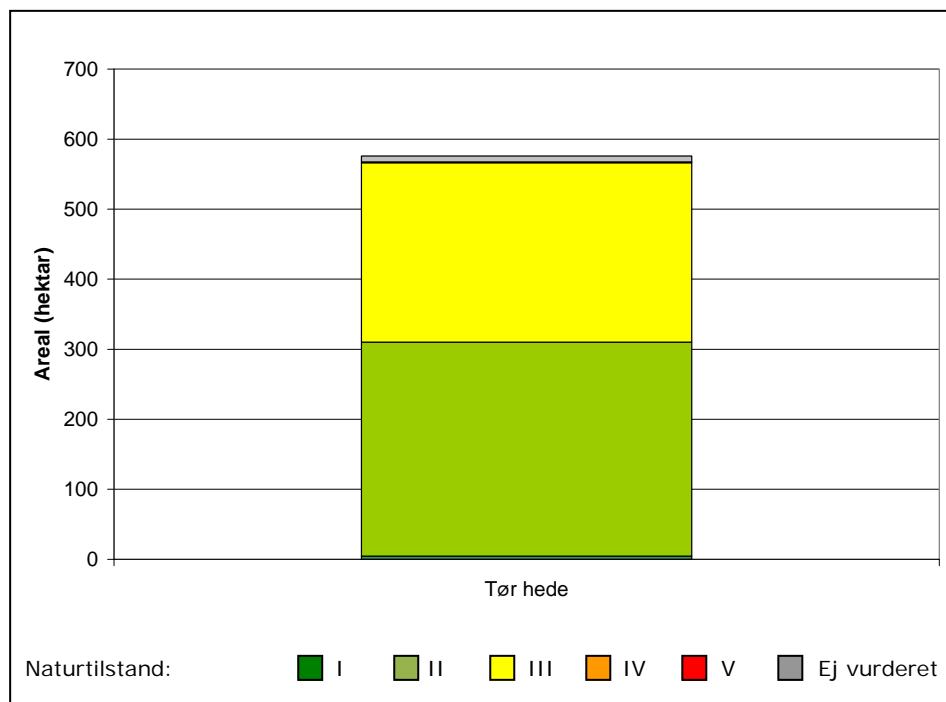

Figur 4a. Naturtilstand for de af Natura 2000-områdets mosenaturtyper og tørvelavninger, som er tilstandsvurderet.

Figur 4b. Naturtilstand for de af Natura 2000-områdets øvrige naturtyper på udpegningsgrundlaget med undtagelse af tør hede, som er tilstandsvurderet.

Natura 2000 plan

Figur 4c. Naturtilstand for de af Natura 2000-områdets tørre heder, som er tilstandsvurderet.

I det følgende nævnes eksempler på tilstandsvurderinger i området.

Omkring halvdelen af de kortlagte tørre heder er i en ringe eller dårligere artstilstand, mens strukturen på mindre end 30 % af dette areal er i tilsvarende dårlig tilstand. Dette forhold indikerer *enten*, at arealerne for nylig er kratryddede og indvandringen af hedens karakteristiske arter ikke er sket i fuldt omfang, *eller* at hedeplejen ikke er varieret nok til at sikre biodiversiteten og dermed også en god naturtilstand på arealerne.

Tørvelavninger og hængesæk er veludviklede i området, men strukturen er ringe på 36 % af arealerne. Naturtilstanden er imidlertid stadig overvejende god som følge af tilstedeværelse af flere karakteristiske arter af karplanter. Der er tilsvarende en ret høj og meget karakteristisk artsdiversitet i moslaget. Potentialet for opretholdelse og genskabelse af høj kvalitet på disse arealer er derfor til stede ved hensigtsmæssig pleje.

Se kort med tilstandsvurdering af de enkelte forekomster i Natura 2000-området på [Naturstyrelsens hjemmeside](#) under "Se på kort".

Der er endnu ikke udviklet et system til vurdering af tilstanden for en række lysåbne naturtyper, marine naturtyper, større søer, vandløb

samt fugle og andre arter.

Vurdering af bevaringsstatus/prognose

Miljømålsloven og skovloven fastsætter som et overordnet mål, at naturtyper og arter, som Natura 2000-områderne er udpeget for, skal have en gunstig bevaringsstatus. Gunstig bevaringsstatus er defineret i Habitatdirektivet (Figur 5).

Gunstig bevaringsstatus

En naturtypes "bevaringsstatus" anses for "gunstig", når

- det naturlige udbredelsesområde og de arealer, det dækker inden for dette område, er stabile eller i udbredelse, og
- den særlige struktur og de særlige funktioner, der er nødvendige for dets opretholdelse på langt sigt, er til stede og sandsynligvis fortsat vil være det i en overskuelig fremtid, samt når
- bevaringsstatus for de arter, der er karakteristiske for den pågældende naturtype, er gunstig

En arts "bevaringsstatus" anses for "gunstig", når

- data vedrørende bestandsudviklingen af den pågældende art viser, at arten på langt sigt vil opretholde sig selv som en levedygtig bestanddel af dens naturlige levesteder, og
- artens naturlige udbredelsesområde hverken er i tilbagegang, eller der er sandsynlighed for, at det inden for en overskuelig fremtid vil blive mindsket, og
- der er og sandsynligvis fortsat vil være et tilstrækkeligt stort levested til på langt sigt at bevare dens bestande

Figur 5. Habitatdirektivets definition af gunstig bevaringsstatus på biogeografisk niveau for naturtyper og arter.

Gunstig bevaringsstatus skal generelt opnås inden for hver af Danmarks to biogeografiske regioner, nemlig den kontinentale og den atlantiske region. Gunstig bevaringsstatus skal dog ifølge EU's vejledning til direktivets artikel 6 også anvendes på de enkelte Natura 2000-områder, men der findes ingen retningslinjer for, hvorledes denne vurdering skal foretages. Den første Natura 2000-plan laves på grundlag af tilgængelig viden og derfor alene ud fra en prognose for de enkelte naturtyper og arters udvikling.

Prognosen for de kortlagte naturtyper er bestemt på områdeniveau ud fra de enkelte forekomsters natur/skovtilstand og aktuelle trusler og inddeles i gunstig eller ugunstig prognose. Naturtyper i tilstandsklasse I (høj tilstand) eller II (god tilstand) har en gunstig prognose, hvis det vurderes, at tilstanden også kan opretholdes på langt sigt. I mange tilfælde forudsætter det, at der gennemføres den for naturtyperne nødvendige indsats i form af naturpleje, begrænsning af næringsstofftilførsel, forbedring af hydrologiske forhold m.m.

Prognosen for de øvrige naturtyper og alle arterne er baseret på den

Miljøministeriet, Naturstyrelsen

Natura 2000 plan

bedste tilgængelige viden. Her benyttes begreberne *vurderet gunstig*, *vurderet ugunstig* og *ukendt prognose*.

I Natura 2000-området er der foretaget følgende vurdering af prognosen for naturtyper og arter:

Prognosen er gunstig eller vurderet gunstig for:

- *Odder, på baggrund af en faglig vurdering af vandløbskvaliteten i de pågældende vandløb samt på baggrund af viden om artens forekomst i vandløbene.*
- *Vandløb, på grund af gode fysiske forhold og god vandløbskvalitet for hovedparten af arealerne*

Prognosen er ugunstig eller vurderet ugunstig for:

- *Brunvandet sø og søbred med småarter som følge af, at højeste tålegrænse for kvælstofdeposition er overskredet*
- *Højmose, hængesæk og tørvelavning har ugunstig prognose på grund af, at den højeste tålegrænse for kvælstofdeposition er overskredet på hele arealet. Endvidere på grund af dårlig hydrologi, fragmentering samt tilgroning med uønskede arter på flere arealer.*
- *Indlandsklit med lyng og revling, tør hede, våd hede og rignær, fordi kvælstofdepositionen i området overstiger naturtypernes laveste (på mindre arealer den højeste) tålegrænse, stedvis dårlige hydrologiske forhold, samt tilgroning med uønskede arter.*

Prognosen er ukendt for:

- *Bæklampret* da artens udbredelse i områdets vandløb endnu ikke er kendt.
- *Næringsrig sø* da naturtypens udbredelse indenfor området endnu ikke er kortlagt.
- *Græs-indlandsklit* da naturtypens udbredelse indenfor området endnu ikke er kortlagt.
- *Enekrat* da naturtypens udbredelse indenfor området endnu ikke er kortlagt.

Målsætning

Det overordnede mål er at sikre eller genoprette gunstig bevaringsstatus for de naturtyper og arter, der udgør udpegningsgrundlaget i de enkelte Natura 2000-områder (jf. dog nedenfor om eventuelle modstridende interesser).

Der opstilles en **overordnet målsætning** for området. Den overordnede målsætning angiver det overordnede sigte for, hvorledes området skal udvikle sig både for at sikre områdets integritet og en gun-

Natura 2000 plan

stig bevaringsstatus for arter og naturtyper. Målsætningen skal endvidere fremhæve de naturtyper og arter, der udgør den største arealandel af området, og endelig fremhæves forekomster af naturtyper og arter, der har stor vigtighed på nationalt og/eller biogeografisk niveau. En vurdering af denne betydning foretages efter følgende kriterier:

- Stort areal, levested eller bestand
- Få forekomster
- Truede naturtyper og arter
- Særlige danske ansvarsområder

Der opstilles desuden mere **konkrete målsætninger**, der fastlægger de langsigtede mål for udviklingen i areal og tilstand for de enkelte naturtyper og arters levesteder. Målfastsættelsen tager udgangspunkt i den tilstand, som er vurderet for naturtyper og arters levested efter tilstandsvurderingssystemet. Hvor der ikke er udviklet et sådant system, skal gunstig bevaringsstatus sikres eller genoprettes på baggrund af bedste faglige viden.

Såvel overordnet målsætning som de konkrete målsætninger rækker ud over 1. planperiode og beskriver en tilstand, der tager hensyn til potentialet i de lokale naturforhold. Målsætningerne afspejler desuden en afvejning af eventuelle modstridende interesser efter retningslinjer angivet i By- og Landskabsstyrelsen 2009: "Retningslinjer for den statslige Natura 2000-planlægning: Målfastsættelse og indsatsprogram"

Overordnet målsætning for Natura 2000-området

Harrild Hede, Ulvemosen og heder i Nørlund Plantage

- *Det overordnede mål for området er:* De store hedeflader med indlandsklitformationer og bakkeøer på Harrild Hede og i Nørlund Plantage er karakteristiske landskabselementer i området. Ligeledes er ådalene/bækkekløfterne landskabselementer, der rummer værdifulde, lysåbne, næringsfattige sure moser med veludviklet hængesæk og tørvelavninger. Området udgør et stort, sammenhængende naturområde med vægt på lysåbne, næringsfattige naturtyper.
- Områdets indlandsklitter, våde heder, rigkær og højmoser prioriteres højt. Indlandsklit med lyng og revling i området udgør næsten 15 % af denne naturtypes samlede kortlagte areal indenfor den atlantiske biogeografiske region. Ligeledes prioriteres successionsstadierne mod højmose højt. Naturtypernes areal øges, hvor de naturgivne forhold muliggør dette. Blåtopdominerede, artsfattige fugtige arealer søges eksempelvis genskabt som våd hede, og hængesække og tørvelavninger sikres god-høj naturtilstand.
- Hedenaturtyperne sikres en god-høj naturtilstand.
- Vandløbene Holtum Å og Kvindebæk sikres fortsat gode fysiske forhold og en god vandkvalitet, der giver grundlag for til-

Miljøministeriet, Naturstyrelsen

stedeværelsen af et varieret dyre- og planteliv, herunder gode levesteder for arterne på udpegningsgrundlaget. Vandløbet Hallundbæk sikres en god vandkvalitet.

- Områdets økologiske integritet sikres i form af en for naturtyperne hensigtsmæssig drift/pleje og hydrologi, en lav næringsstofbelastning og gode sprednings- og etableringsmuligheder for arterne.

Baggrund for den overordnede målsætning

I dette Natura 2000 område er der specielt fokus på våde heder, samt rigkær og højmoser, som er truede naturtyper. Højmoser er yderligere en prioriteret naturtype (betragtes som særlig truet på EU-niveau). Områdets tørre og våde hedearealer er reduceret væsentligt i areal i de sidste årtier. Store arealer er under tilgroning med græsser som følge af forøget kvælstof-deposition. Området indeholder et stort potentiale for udvidelse af arealet med især tør og våd hede, samt rigkær og hængesæk. Derfor er det ønskeligt, at sikre de tilbageværende arealer og øge arealerne af naturtyperne, hvor det er muligt, for at modvirke fragmentering, samt forbedre muligheden for at bevare og sikre økologiske processer knyttet til naturtyperne og arterne de karakteriseres ved.

Konkrete målsætninger for naturtyper og arter

Der opstilles følgende konkrete målsætninger, som fastlægger de langsigtede mål for naturtyper og arter i Natura 2000 området:

- *Naturtyper og arter skal have en gunstig bevaringsstatus.*
- *For naturtyper og for arters levesteder, der er vurderet til naturtilstandsklasse I eller II og gunstig prognose skal udviklingen i deres areal og tilstand være stabil eller i fremgang.*
- *For naturtyper og arters levesteder, der er vurderet til naturtilstandsklasse III-V og/eller ugunstig prognose skal udviklingen i deres naturtilstand være i fremgang, således at der opnås naturtilstand I-II og gunstig bevaringsstatus, såfremt de naturgivne forhold giver mulighed dertil. Det samlede areal af naturtypen/levestedet skal være stabilt eller i fremgang, hvis naturforholdene tillader det.*
- *For naturtyper og arter uden tilstandsvurderingssystem og/eller med en ukendt prognose er målsætningen gunstig bevaringsstatus. Det betyder, at tilstanden og det samlede areal af levestedet for odder og bæklampret stabiliseres eller forbedres, således at der er grundlag tilstrækkelige egnede yngre- og fourageringsområder.*
- *Naturtypeforekomster i artsklasse I målsættes til tilstandsklasse I og skal søges udvidet/sammenkædet, hvis de naturgivne forhold gør det muligt.*
- *Arealerne med våd hede søges udvidet, hvor de naturgivne forhold tillader det.*
- *Arealerne med rigkær udvides, hvor de naturgivne forhold tillader det.*

Natura 2000 plan

- *Arealer med hængesæk søges udvidet med ca. 10-20 %, hvor de naturgivne forhold tillader det, samt sikres mod yderligere fragmentering*
- *Arealer med tørvelavning sikres mod yderligere fragmentering.*
- *Aktiv højmoser sikres gunstig hydrologi såfremt de naturgivne forhold tillader det.*

Modstridende interesser

En målsætning om gunstig bevaringsstatus for en bestemt naturtype kan indebære en nedprioritering af en anden naturtype eller art, og det er nødvendigt at foretage et valg.

I Natura2000-området er der ikke konstateret modstridende interesser relateret til denne plan.

Indsatsprogram

Opfyldelsen af Habitat- og Fuglebeskyttelsesdirektivernes krav om gunstig bevaringsprognose er en opgave, som strækker sig over lang tid og kræver en omfattende indsats over flere planperioder. Det er derfor nødvendigt at prioritere indsatsen i den enkelte planperiode. Den nationale prioritering af indsatsen i 1. planperiode er formuleret i 4 sigtelinjer, som lægger niveauet for indsatsen i planperioden. Sigtelinjerne er beskrevet i bilag 3.

Indsatsprogrammet, der bygger på de 4 sigtelinjer, beskriver indsatsen i den første planperiode 2010-2015 (for skovbevoksede fredskovspligtige arealer dog frem til 2021).

Indsatsprogrammet består af en række **generelle retningslinjer**, som skal sikre den eksisterende naturtilstand. De generelle retningslinjer gælder for alle arter og naturtyper på udpegningsgrundlaget, og den nødvendige indsats vil efterfølgende blive konkretiseret i de kommunale/statslige handleplaner.

Indsatsprogrammet består desuden af en række **konkrete retningslinjer**, som skal sikre små naturarealer, ubeskyttede naturarealer og særligt truede arter og naturtyper. De konkrete retningslinjer giver en nærmere beskrivelse af den indsats, som i disse særlige tilfælde skal indarbejdes i de kommende handleplaner.

Indsatsprogrammet indeholder ikke bindende krav til kommunernes, Naturstyrelsens eller andre offentlige lodsejeres brug af de virkemidler og tiltag, som skal sikre den nødvendige indsats. Tiltag prioriteres og konkretiseres i handleplanerne eller i andre opfølgende tiltag.

Indsatsprogrammet for Natura 2000-området omfatter nedenstående generelle og konkrete retningslinjer, som tillige er vist oversigtligt i bilag 2.

Generelle retningslinjer

Indsatser efter sigtelinje 1. Areal og tilstand af udpegede naturtyper og levesteder for udpegede arter må ikke gå tilbage eller forringes.

- 1.1 *Reduktion af kvælstof-deposition fra luften på områdets habitatnaturtyper sker ved administration af husdyrgodkendelsesloven, der med ændringen af 10. februar 2011 har fastlagt et særligt beskyttelsesniveau af hensyn til bevaringsmålsætningen i Natura 2000-planlægningen. Den øvrige tilførsel af næringsstoffer til naturtyperne reduceres, herunder fra dræntilløb og fodring. For marine naturtyper, søer og vandløb reguleres tilførslen af næringsstoffer via vandplanen.*
- 1.2 *Der sikres den for naturtyperne mest hensigtsmæssige hydrologi i arealer med våd hede, tidvis våd eng, højmose, hængesæk, tørvelavning og rigkær.*
- 1.3 *De terrestriske naturtyper skal sikres en hensigtsmæssig ekstensiv drift og pleje, der tilgodeser flere biologiske nicher til gavn for både struktur og biodiversitet. Vandløb med vandplanter sikres gode fysiske forhold samt kontinuitet.*
- 1.4 *Der sikres velegnede levesteder for odder og bæklampret.*
- 1.5 *Der sikres levesteder for odder med hensyntagen til artens sårbarhed overfor forstyrrelser.*
- 1.6 *Invasive arter som bjerg-fyr og problemarter som gyvel og blåtop, der optræder invasivt på grund af henholdsvis indplantning og ændringer i næringsstofregimet bekæmpes, og deres spredning forebygges såfremt de naturgivne forhold tillader det.*

Konkrete retningslinjer

Indsatser efter sigtelinje 2. Små og fragmenterede habitatnaturtyper og levesteder for arter, som ikke kan opretholdes ved drift af det nuværende areal alene, sikres ved arealudvidelse, sammenkædning af arealer, pleje af naboarealer og/eller etablering af spredningskorridorer.

- 2.1 *Arealer med hængesæk, og hængesæk i mosaik med tørvelavning og andre mosetyper søges sammenkædet.*

Indsatser efter sigtelinje 3. Naturtyper og levesteder, som ikke er beskyttet af natur- og miljølovgivningen skal sikres.

- 3.1 *Konstaterede forekomster af habitatnaturtyper, der ikke er omfattet af lovgivningen, skal sikres mod ødelæggelse.*

Indsatser efter sigtelinje 4. Der skal gøres en særlig indsats for naturtyper og arter, hvis biogeografiske status er i fare for at blive alvorligt forringet i 1. planperiode.

- 4.1 *Det samlede areal med våd hede øges i det omfang, de naturgivne forhold muliggør reetablering.*

Forslag til mulige virkemidler

Kommunerne, Naturstyrelsen og andre offentlige lodsejere/myndigheder udarbejder handleplaner, vælger virkemidler og foretager den konkrete forvaltning indenfor rammerne af indsatsprogrammet. Mulige virkemidler nævnt i bilag 2 skal derfor betragtes som eksempler på, hvorledes indsatsprogrammet kan gennemføres.

Sammenhæng og synergi med vandplan

Natura 2000-planen er koordineret med vandplanen. Ifølge Vandrammedirektivet må tilstanden af vandområderne ikke forringes, og vandplanens indsatsprogram vil generelt forbedre den eksisterende vandkvalitet i større søer, vandløb, fjorde og kystvande. Forbedringen sker ved reduktion i tilførslen af næringsstoffer og miljøfarlige stoffer samt stedvis sikring af en mere naturlig hydrologi i ådale. Vandplanen vil desuden forbedre de fysiske forhold og sikre kontinuiteten på udvalgte vandløbsstrækninger. Disse indsatser forventes i de fleste tilfælde at bidrage til at forbedre tilstanden i de vandafhængige habitatnaturtyper og i levestederne for de arter, der er tilknyttet vand. Der er gode muligheder for at opnå andre synergieffekter mellem de 2 planer, men i enkelte tilfælde kan der opstå konflikter, f.eks. hvor indsats efter vandplanen medfører oversvømmelser af habitatnaturtyper eller levesteder for arter.

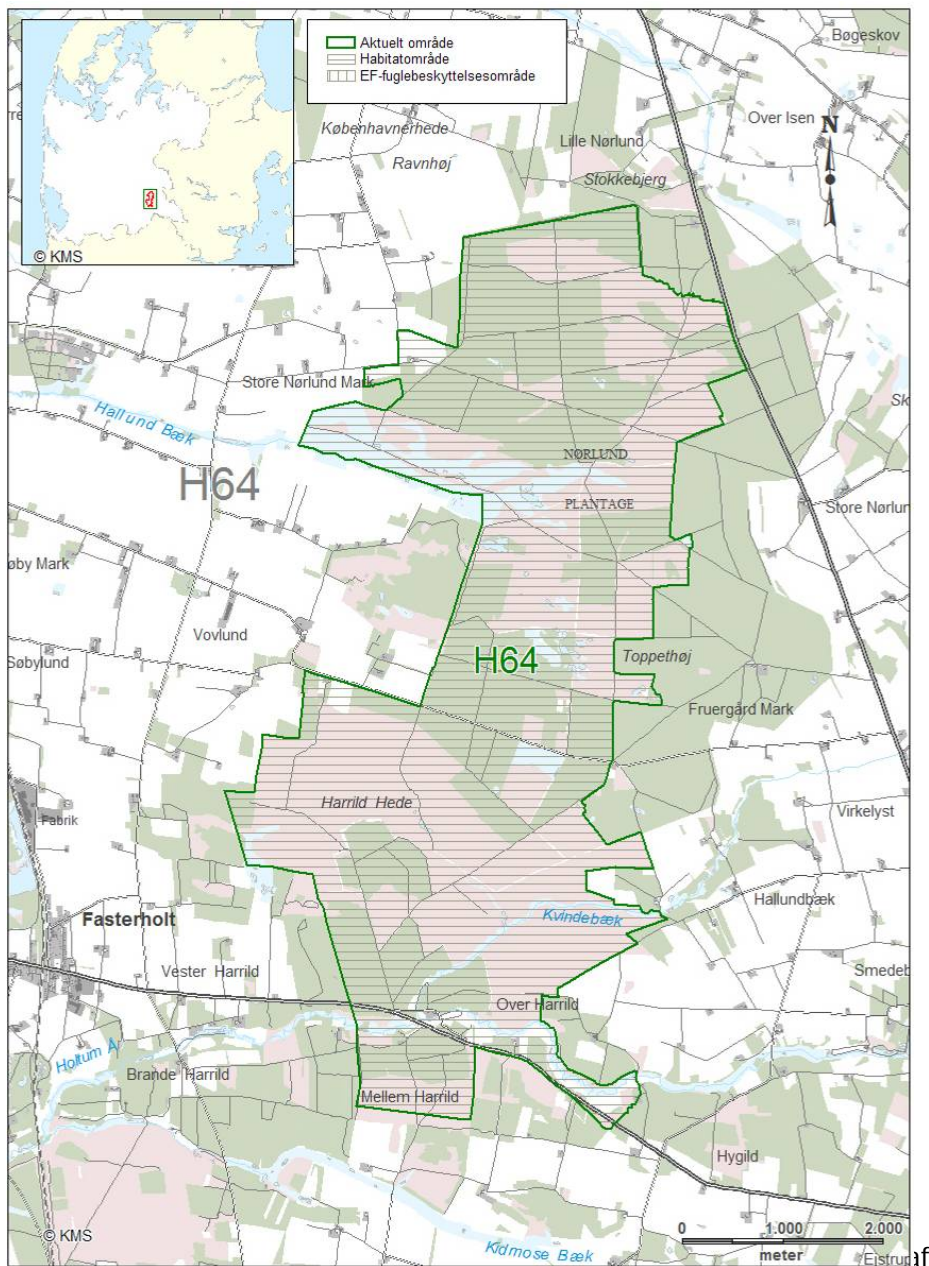
Planlagt indsats efter vandplanen, der kan påvirke udpegningsgrundlaget i et Natura 2000-område væsentligt, skal konsekvensvurderes i henhold til habitatdirektivets artikel 6, stk. 3. Indsatsen kan i givet fald kun gennemføres, hvis det på grundlag af bedste faglige viden dokumenteres, at aktiviteten ikke vil skade bevaringsmålsætningen for området. Potentielle konflikter mellem Vand- og Natura 2000-planen skal som udgangspunkt være afdækket i forbindelse med vedtagelse af vandplanen.

Strategisk miljøvurdering

I medfør af Bekendtgørelse nr. 936 af 24. september 2009 af lov om miljøvurdering skal der foretages en miljøvurdering af planer og programmer, der omhandler fysisk planlægning og arealanvendelse, eller som kan påvirke et internationalt beskyttelsesområde væsentligt.

I bilag 4 er der udarbejdet en miljørapport, der belyser konsekvenserne ved at gennemføre Natura 2000-planen for område nr. 75

Bilag 1. Kort over Natura 2000-områdets placering og afgrænsning

habitatområde H64 (vandret skravering).

Bilag 2. Opsummering af Natura 2000-planen og mulige virkemidler

En opsummering af Natura 2000-planens indhold, mål og indsatsprogram findes samlet i Bilag 2 - opdelt på de naturtyper og arter, der udgør udpegningsgrundlaget for det pågældende Natura 2000-område.

Se [Naturstyrelsens hjemmeside](#) – under opslag om plan for dette Natura 2000-område

Bilag 2 indeholder endvidere en oversigt over mulige virkemidler, der er eksempler på, hvordan indsatsprogrammet kan gennemføres.

Sammen med bilag 2 findes på hjemmesiden baggrundsmateriale for planerne samlet i basisanalyse og tillæg til basisanalyse samt henvisning til kort over forekomst af de kortlagte og tilstandsvurderede naturtyper.

Bilag 3. Væsentlige naturforvaltningsmæssige opgaver

Ved igangsætningen af Natura 2000-planprocessen blev der identificeret en række væsentlige naturforvaltningsmæssige opgaver. På baggrund heraf blev der opstillet 4 sigtelinjer, der formulerer prioriteringen af den nødvendige indsats. Sigtelinjerne sætter dermed rammerne for Natura 2000-planlægningen.

De overordnede rammer er formuleret i nedenstående bilag. Teksten indgik i idéfasen for vand- og naturplanlægningen, juni – december 2007.

Antallet af naturtyper, der kortlægges og tilstandsvurderes er siden udvidet.

Væsentlige naturopgaver

Miljøministeriet har udarbejdet en oversigt over væsentlige naturforvaltningsmæssige opgaver i Natura 2000-planlægningen. Det er de opgaver, som tillægges den højeste prioritet i 1. planperiode fra 2010 til 2015:

Væsentlige naturforvaltningsmæssige opgaver i Natura 2000-planlægningen:

Danmark er ifølge Habitatdirektivet forpligtiget til at iværksætte de nødvendige foranstaltninger, der sikrer eller genopretter en gunstig bevaringsstatus for de naturtyper og arter, der udgør habitatområdernes udpegningsgrundlag.

Samtidig er Danmark forpligtet til, via gennemførelsen af Fuglebeskyttelsesdirektivet, at træffe egnede foranstaltninger med henblik på at beskytte yngle- og rasteområder for en række fuglearter.

Væsentlige trusler mod naturen

En række faktorer udgør de væsentligste trusler mod de direktivudpegede naturtyper og arter:

Næringsstofbelastning medfører markante forringelser af terrestriske naturtyper, søer, vandløb og kystnære farvande først og fremmest som følge af gødkning, afstrømning fra markarealer og kvælstofnedfald. Store mængder næringsstoffer i naturen fremmer ensartede næringskrævende artssamfund på bekostning af et alsidigt plante- og dyreliv og medfører forringede forhold for den biologiske mangfoldighed og naturtyper og arter;

Tilgroning ændrer på afgørende vis levevilkårene for en række plante- og dyrearter, herunder fuglene. Det truer også især lysåbne naturtyper som moser, enge, klitter, heder, overdrev men også egeskove ofte som følge af manglende eller utilstrækkelig drift;

Fragmentering skaber isolation af arternes bestande, hvorved de risikerer at uddø. Foruden et direkte tab af naturareal, forringes de eksisterende naturtypers tilstand og deres økologiske funktioner;

Miljøministeriet, Naturstyrelsen

Udtørring er en vedvarende trussel mod mange våde naturtyper og de tilhørende arter som følge af en ændring i de naturlige vandforhold;

Invasive arter er ikke hjemmehørende arter, der spreder sig. De optager plads og fortrænger det oprindelige plante- og dyreliv og findes i dag på mange naturarealer;

Forstyrrelse kan være en afgørende faktor navnlig for truede og sårbare arter, der på grund af levevis og specifikke krav til levested, vil være følsomme overfor menneskelige aktiviteter. Ofte vil truslerne påvirke i samme retning. For eksempel er tilgroning ofte en effekt af næringsstof-belastning og udtørring, tillige er presset på mange arter højt på grund af fragmentering, og det øges yderligere med forekomst af for eksempel invasive arter og menneskelig forstyrrelse.

Overordnet målsætning

Målsætningen er, at de udpegede naturtyper og arter på sigt opnår "gunstig bevaringsstatus". Der skal opstilles en langsigtet målsætning for hvert af de udpegede Natura 2000-områder.

Målsætningen rækker udover 1. planperiode og beskriver en tilstand, der tager hensyn til potentialet i de lokale naturforhold og i de udpegede områder som helhed.

Sigtelinjer for indsatsen i 1. planperiode

Natura 2000-planen skal under hensynstagen til den overordnede målsætning opstille konkrete retningslinjer for indsatsen i 1. planperiode for hvert enkelt beskyttelsesområde. Det kan være en indsats, som strækker sig ud over planperioden, men som skal iværksættes nu.

Opfyldelsen af Habitat- og Fuglebeskyttelses-direktivernes krav om "gunstig bevaringsstatus" er en opgave, som strækker sig over lang tid og kræver en omfattende indsats. Det er derfor nødvendigt at prioritere og målrette indsatsen i den enkelte planperiode. Den nationale prioritering af indsatsen i 1. planperiode fokuserer på at sikre naturtilstanden for udpegede naturtyper og bestandene for udpegede arter. Der vil på baggrund af naturmæssige forskelligheder være regionale forskelle i gennemførelsen af indsatsen.

Sikring af naturtilstanden af eksisterende naturarealer og arter i beskyttelsesområderne

Ifølge direktiverne skal de naturtyper og arter, der udgør områdernes udpegningsgrundlag, have en gunstig bevaringsstatus. Der er således en forpligtigelse til at sikre naturen mindst samme tilstand som ved direktivernes ikrafttræden. Dette kræver ofte en løbende driftsindsats og en vedvarende indsats mod næringsstofbelastningen på de eksisterende naturarealer for at opretholde eller genoprette dem i samme

tilstand.

Sikring af de små naturarealer

De små naturarealer er ofte i dårlig naturtilstand, blandt andet fordi de er så små, at påvirkningen fra omgivende arealer har stor betydning. En udvidelse af små naturarealer indenfor beskyttelsesområderne samt eventuelt sammenkædning af arealer via spredningskorridorer og trædesten kan være nødvendig for at opretholde naturtilstanden også på længere sigt.

Sikring af naturtyper og levesteder som lovligt kan ødelægges

Der skal ske en sikring af de naturtyper og levesteder, der ikke er beskyttet mod aktiviteter, som direkte kan ødelægge dem. Det drejer sig for eksempel om skovens naturtyper og sten- og boblerev på havet. Der vil derudover være andre ikke beskyttede levesteder for visse af direktivernes arter, hvor en sikring kan være nødvendig, for eksempel for visse fuglearter.

Indsats for truede naturtyper og arter

For naturtyper og arter, hvis status på landsplan er i fare for at blive voldsomt forringet i 1. planperiode, og hvor der er en fare for, at de forsvinder fra den danske natur på sigt kan en egentlig naturgenopretningsindsats og/eller målrettet drift være nødvendig. Som eksempler på truede naturtyper og arter kan nævnes højmoser, eremit og sorterne.

Natura 2000-planlægningen fastlægger desuden retningslinjer for myndighedernes skønsmæssige beføjelser efter lovgivningen i øvrigt.

Natura 2000 og Vandrammedirektivet

Gennemførelsen af Vandrammedirektivet og vandplanerne forventes at bidrage til at imødegå nogle af ovennævnte trusler. Eksempelvis genskabes nye naturområder i ådale, og vandkvaliteten vil blive forbedret. Omfanget af synergieffekten mellem Natura 2000 og Vandrammedirektivet vil blive tydelig undervejs i planprocessen. For vandforekomster, der også er omfattet af Natura 2000-direktiverne, vil det strengeste af miljømålene være gældende.

Med målbekendtgørelsen er der fastlagt nærmere retningslinjer for fastsættelse af mål i Natura 2000-områderne og defineret en 5-trinskala for naturtilstanden i 18 lysåbne naturtyper. Et tilsvarende tilstandssystem er under udarbejdelse for de 10 skovnaturtyper og for direktivernes arter. På et senere tidspunkt vil et tilstandssystem for såvel de ferske som de marine naturtyper blive udarbejdet.

Bilag 4. Miljørapport for Natura 2000-planen
Miljørapport for Natura 2000-planen for område nr. N70 Har-
rild Hede

- kan læses på Naturstyrelsen hjemmeside, se [Naturstyrelsens hjemmeside](#) under opslag om plan for dette Natura 2000-område

Naturstyrelsen
Haraldsgade 53
2100 København Ø
www.nst.dk